

Prethodno priopćenje
Zaprimljen: 1. travnja 2025.
Prihvaćen: 9. listopada 2025.
[https://doi.org/10.63364/o.20.1.2.](https://doi.org/10.63364/o.20.1.2)

»In memoriam gloriosi Regni Croatiae« iliti što je ostalo zapisano u varaždinskim novinama o proslavi 1000. obljetnice Hrvatskoga Kraljevstva?

Autor: Bruno Bogović¹

Sažetak

Ovaj rad rasvjetljava kulturološki i društveni utjecaj, kao i novinsku popraćenost velike proslave za hrvatski narod koja je bila organizirana 1925. godine – obilježavanje 1000. obljetnice Hrvatskoga Kraljevstva. U ovome će se radu na primjeru jedne gradske sredine kao što je Varaždin istražiti, kroz analizu zapisa iz tadašnjih novinskih listova, atmosfera proslave značajne obljetnice za nacionalnu povijest i identitet hrvatskoga naroda. Proučit će se koja su događanja tom prigodom organizirana te jesu li ostali vidljivi tragovi ovoga jubileja u Varaždinu sve do danas. Odgovori na ta pitanja posebno su značajni u kontekstu aktualnoga obilježavanja 1100. obljetnice Hrvatskoga Kraljevstva u 2025. godini.

Ključne riječi: lokalna povijest, Grad Varaždin, narodne obljetnice, Hrvatsko Kraljevstvo, kulturna baština.

¹ Bruno Bogović, mag. educ. hist. et mag. educ. soc.; Druga gimnazija Varaždin, Hallerova aleja 6a, 42000 Varaždin, bruno236bogovic@gmail.com.

„Tisuću je godina eto prohujalo, odkako se Hrvati ujedinije u državu (...)“²

1. Uvod

Hrvatska povijest obilježena je nizom značajnih događaja koji su postupno oblikovali nacionalni identitet. Osobito su u jeziku i pismu ostale očuvani tradicija, kultura i vjera, a zajedno s njima i kolektivna memorija o povijesnim trenutcima i ličnostima. Prisjećanje na rane trenutke iz hrvatske povijesti osobito je važno u 2025. godini, jer se diljem zemlje na različite načine obilježava velika kulturna manifestacija – 1100. obljetnica uspostave Hrvatskoga Kraljevstva.³

U godini toga jubileja, proučavajući povijesna vrela te novinske zapise od prethodne velike obljetnice iz 1925. godine potrebno je sagledati koliki je trag u kolektivnoj svijesti ostavila uspostava srednjovjekovnoga Hrvatskoga Kraljevstva. Stoljeće unatrag, 1000. obljetnica toga povijesnoga događaja svečano je obilježena 1925. godine te je imala poseban značaj za hrvatski narod. Među gradovima u kojima su se održavale proslave bio je i barokni Varaždin, jedno od važnih središta obilježavanja toga jubileja.

Zamisao o organizaciji takve manifestacije pojavila se početkom 20. stoljeća unutar kulturnih institucija, ponajprije među članovima Družbe „Braća Hrvatskoga Zmaja“, koji su svojim djelovanjem nastojali jačati nacionalnu svijest i njegovati kulturnu baštinu Hrvata.⁴ Iako suvremena historiografija problematizira

2 „925.-1925.“, *Narodno jedinstvo*, (broj VIII., 9. srpnja 1925.), (<https://library.foi.hr/dbook/novine.php?B=1&item=N00061&godina=1925&broj=8&page=1&s=&upit=tisu%C4%87god%C5%A1njice>), 22. veljače 2025.

3 „Vlada Republike Hrvatske najavljuje »Godinu obilježavanja 1100. obljetnice Hrvatskoga Kraljevstva«, *Vijesti* – Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske, (<https://min-kulture.gov.hr/vijesti-8/vlada-republike-hrvatske-najavljuje-godinu-obiljezavanja-1100-obljetnice-hrvatskoga-kraljevstva/27086>), 22. veljače 2025.

4 Mario Jareb, *Kralj Tomislav kroz tisuću godinu* (Zagreb: Despot Infinitus, Hrvatski institut za povijest i Družba „Braća Hrvatskoga Zmaja“), 75-76.

pitanje točnog datiranja krunidbe kralja Tomislava, lokacije Duvanjskoga polja i drugih tema vezanih uz 925. godinu⁵, povjesničari iz 19. i dijela 20. stoljeća koristili su taj vremenski okvir kako bi legitimirali državotvornost, povijesnu baštinu i identitet hrvatskoga naroda.⁶ Sličan pristup u suvremenom kontekstu primjenjuju institucije poput Hrvatskoga sabora, Družbe „Braća Hrvatskoga Zmaja“, Matice hrvatske i Katoličke crkve u Hrvata.⁷ Tijekom 1925. godine diljem Hrvatske, tada u sastavu monarhističke Jugoslavije, održani su brojni kulturni i umjetnički događaji posvećeni ovome jubileju. U Zagrebu je primjerice bila planirana velika proslava, pri čemu se predviđalo i podizanje spomenika kralju Tomislavu. U mnogim su gradovima podignuti spomenici, a ulice su nazvane u čast prvoga hrvatskoga kralja, čime se dodatno utvrdila njegova simbolička uloga u nacionalnoj povijesti.⁸ Sukladno tome valja istaknuti i nekoliko redaka iz proglašenja hrvatskoga povjesničara dr. Rudolfa Horvata (1873. – 1947.) upravo iz 1925. godine, a on glasi:

„Hrvatski narode!

Prije tisuću godina vladao je na ovoj našoj rodjenoj hrvatskoj grudi slavom ovjenčani Tomislav. On je još kao hrvatski ban ujedinio sve hrvatske zemlje, te mu je moć i vlast sezala od Drave, Dunava i Drine sve do Jadranskoga mora. (...) Po želji naroda hrvatskoga proglasio se Tomislav g. 925. hrvatskim kraljem, te se na Duvanjskom polju vlastitom snagom naroda svoga okrunio hrvatskom kraljevskom krunom. Tako je Hrvatska prva od svih slavenskih država postala kraljevinom, što se u ono doba smatralo najsigurnijim dokazom potpune državne samostalnosti.“⁹

5 Više o raspravama po pitanju ove tematike na: „Hrvatski sabor 2025. godinu proglasio »Godinom obilježavanja 1100. obljetnice Hrvatskoga Kraljevstva«, *Historiografija.hr*, (<https://historiografija.hr/?p=40172>), 22. veljače 2025.

6 „Tomislav“, *Hrvatska enciklopedija*, (<https://www.enciklopedija.hr/clanak/tomislav>), 22. veljače 2025.

7 Utisak o tome nalazi se u *Pastirskom pismu* biskupa koje je objavljeno od strane Hrvatske biskupske konferencije i Biskupske konferencije Bosne i Hercegovine na prvu nedjelju Došašća 1. prosinca 2024. godine. U njemu je zapisano kako je pismo objavljeno: „(...) u prigodi Jubilejske godine 2025. 1100. obljetnice Splitskih crkvenih sabora i početaka Hrvatskoga kraljevstva“. Vidjeti u: „Na kršćanskim temeljima, u zajedništvu crkve, hodočasnici nade“, *Hrvatska biskupska konferencija*, (<https://dok.hbk.hr/wp-content/uploads/2024/11/Pastirsko-pismo.pdf>), 22. veljače 2025.

8 Mira Kolar-Dimitrijević, „Povijest gradnje spomenika kralju Tomislavu u Zagrebu 1924. do 1947. godine“, *Povijesni prilozi* 16 (16) (1997.), 243-307.

9 Mira Kolar-Dimitrijević „Povijest gradnje spomenika...“, 273.

Manifestacija je ostavila trajan trag u hrvatskom kolektivnom sjećanju, a detaljnija analiza toga utjecaja bit će odrađena u poglavlju „Povijesni kontekst organizacije proslave 1000. obljetnice Hrvatskoga Kraljevstva“. Kontinuitet proslave vidljiv je i u suvremenom razdoblju. Višegodišnji trud i pripremu obilježavanja pokrenuli su Družba „Braća Hrvatskoga Zmaja“ i Matica hrvatska, nakon čega je prijedlog proslave upućen Odboru za obrazovanje, znanost i kulturu Hrvatskoga sabora, što je rezultiralo donošenjem *Prijedloga odluke o proglašenju 2025. godine – „Godinom obilježavanja 1100. obljetnice Hrvatskoga Kraljevstva“*¹⁰, uz podršku Vlade Republike Hrvatske, Ministarstva znanosti i obrazovanja te Ministarstva kulture i medija.

Vraćajući se na povijesni kontekst 1925. godine, među gradovima koji su dali poseban doprinos proslavi toga jubileja istaknuo se Varaždin, gdje su lokalne kulturne i sportske organizacije, uključujući društvo „Tomislav“ i varaždinski Hrvatski sokol, bile aktivno uključene u organizaciju slavlja. Taj aspekt detaljnije će biti obrađen u poglavlju „Grad Varaždin u osvit jubilejske obljetnice 1925. godine“. Osim što pruža uvid u kontekst organizacije i proslave 1000. obljetnice Hrvatskoga Kraljevstva, cilj ovoga rada jest i analiza tadašnjega novinarskog izvještavanja o toj značajnoj manifestaciji. Poseban naglasak stavljen je na 1925. godinu, pri čemu je odabrana analiza novinskih zapisa iz lista *Narodno jedinstvo*, koji je pratio događanja u Varaždinu i varaždinskoj okolici toga vremena.

U analitičkom dijelu rada, tekst je podijeljen na izvatke iz četiriju brojeva spomenutih novina: „Naslovna stranica novina Narodno jedinstvo od dne 25. lipnja 1925.“, „Naslovna stranica novina Narodno jedinstvo od dne 9. srpnja 1925.“, zatim slijed novinskih članaka iz „Narodnoga jedinstva od dne 16. i 23. srpnja 1925.“ te

¹⁰ Odluka o proglašenju 2025. godine „Godinom obilježavanja 1100. obljetnice hrvatskoga kraljevstva“ (*Narodne novine* 32/2024), (https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2024_03_32_484.html), 22. veljače 2025.

članak „Za mogilu hrv. Sokolstva.“ u Narodnom jedinstvu od dne 6. kolovoza 1925. Na temelju tih izvora izvest će se zaključci, koji će biti prezentirani tablično i taksativno elaborirani, kako bi se pružio uvid u doprinos varaždinske kulturne scene proslavi toga jubileja. Dodatno, nastojat će se odgovoriti na pitanje: „Jesu li ostali vidljivi tragovi ovoga jubileja u Varaždinu sve do danas?“ Namjera je da se točno stotinu godina nakon proslave, u sadašnjem trenutku 2025. godine, rasvijetli spoznaja o lokalnoj povijesti te se time doprinese afirmaciji hrvatske kulture, tradicije i nacionalnoga identiteta.

2. 1925. kao godina organizacije proslave 1000. obljetnice Hrvatskog Kraljevstva

Proslava 1000. obljetnice osnutka Hrvatskoga Kraljevstva 1925. godine predstavljala je značajan događaj u procesu afirmacije nacionalnoga identiteta i kolektivne povijesne svijesti hrvatskoga naroda.¹¹ Zamisao o obilježavanju ove obljetnice prvi je put formalizirana 1906. godine, primarno zahvaljujući djelovanju Družbe „Braća Hrvatskoga Zmaja“¹², čiji su članovi imali ključnu ulogu u organizaciji i provedbi proslave. Program obilježavanja obuhvaćao je široki spektar kulturnih i umjetničkih manifestacija diljem zemlje, pri čemu su se postupno uključivali i drugi relevantni društveni i politički akteri.¹³ U sklopu komemorativnih aktivnosti, u brojnim su gradovima podignuta spomen-obilježja posvećena kralju Tomislavu, dok su njegovo ime nosile mnoge javne površine, od kojih su neke zadržale to obilježje do danas (npr. Trg kralja Tomislava – tzv. „Tomislavac“ u Zagrebu ili Trg kralja Tomislava u Varaždinu).¹⁴ O primjerima iz 1925. godine može se navesti da su:

11 „Tomislav“, *Hrvatska enciklopedija*, (<https://www.enciklopedija.hr/clanak/tomislav>), 26. veljače 2025.

12 „Proslava tisućite godišnjice Hrvatskog kraljevstva“, *Spomenik kralja Tomislava u Zagrebu – HAZU*, (<https://kraljtomislav.hazu.hr/04---proslava-tisuete-godinjice-hrvatskog-kraljevstva/>), 26. veljače 2025.

13 Program proslave idejno je zamislio veliki meštar Družbe Emilij pl. Laszowski (1868. – 1949.), a uz njega i dr. Velimir Deželić stariji (1864. – 1941.). Vidi više u: Mario Jareb, *Kralj Tomislav kroz tisuću godinu* (Zagreb: Despot Infinitus, Hrvatski institut za povijest i Družba „Braća Hrvatskoga Zmaja“), 75-79.

14 „1100. obljetnica Hrvatskoga Kraljevstva“, *Družba „Braća Hrvatskoga Zmaja“*, (<https://dbhz.hr/1100-hk/>), 26. veljače 2025.

“Diljem domovine nicali spomenici, podizane su spomen ploče, imenovani su trgovi i ulice u čast kralja Tomislava te su održavane proslave u znak tog jubileja od najmanjih mjesta do velegrada, a u Tomislavgradu (Duvnu) je u spomen na ovaj važan događaj izgrađena velebna spomen bazilika. U zagrebačkom parku Maksimir 1925. u čast obljetnice Hrvatski sokolski savez podigao je Mogilu, svojevrsni spomen-humak od grumenova zemlje donesene iz 155 mjesta iz raznih hrvatskih krajeva (...).”¹⁵

Važno je naglasiti da je obilježavanje ove obljetnice imali značajne posljedice za oblikovanje i jačanje hrvatskoga nacionalnoga identiteta, unatoč specifičnim političkim okolnostima unutar tadašnje Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. Raznovrsne manifestacije, podizanje spomenika, objavljivanje znanstvenih studija i knjiga¹⁶ te organizacija javnih proslava doprinijeli su reafirmaciji svijesti o nekadašnjoj samostalnoj i ujedinjenoj hrvatskoj državi, što je bilo osobito značajno u kontekstu tadašnjega društveno-političkoga okruženja.¹⁷ Uz kulturno-prosvjetna udruženja i društva, u obilježavanje su se aktivno uključile i političke stranke, među kojima je istaknutu ulogu imala Hrvatska republikanska seljačka stranka (HRSS) predvođena Stjepanom Radićem. Dodatno, Katolička crkva u Hrvata pružila je snažnu institucionalnu potporu proslavi – nadbiskup Anton Bauer preuzeo je pokroviteljstvo nad određenim događajima, čime je Crkva postala jedan od ključnih aktera i promotora u obilježavanju obljetnice. Simbolički, promocija ove obljetnice poprimila je i međunarodni diplomatski kontekst time što je organizirano hodočašće hrvatskih vjernika u Vatikan tijekom Svete godine 1925., kada je papi Piju XI. uručen skupocjeni kalež ukrašen hrvatskim heraldičkim motivima, kao dar povodom 1000. obljetnice osnutka Hrvatskoga Kraljevstva.¹⁸

15 „1100. obljetnica...“. Zemlju su Sokolaši donijeli i iz Varaždina, uzevši je s lokacije tvrđave varaždinskoga Staroga grada. Više o tome vidjeti pod: 7. Članak „Za mogilu hrv. Sokolstva.“

16 „Proslava tisućite godišnjice Hrvatskog kraljevstva“, *Spomenik kralja Tomislava u Zagrebu – HAZU*, (<https://kraljtomislav.hazu.hr/04---proslava-tisuite-godinjice-hrvatskog-kraljevstva/>), 27. veljače 2025.

17 Mario Jareb, *Kralj Tomislav kroz tisuću godinu* (Zagreb: Despot Infinitus, Hrvatski institut za povijest i Družba „Braća Hrvatskoga Zmaja“), 86, 88.

18 “Kralj Tomislav kroz ...”, 119-120.

Unatoč različitim interpretacijama i političkim okolnostima, ova je proslava ostavila dubok trag u hrvatskom kulturnom i nacionalnom identitetu, što je u svojem govoru prilikom posvete kamena temeljca za budući spomenik kralju Tomislavu u Zagrebu 31. prosinca te iste godine istaknuo povjesničar i književnik Vjekoslav Klaić:

“(...) Kroz tisuću godina nije nikad još hrvatska svijest bila toliko živa i budna, kao ove svete godine jubileja, kad je lik svetoga kralja Tomislava neprestano lebdio pred nama, a svako se srce hrvatsko prometnulo u divan žrtvenik, na kojem bi bilo gotovo prinijeti i krvave žrtve za čast i sreću majčice Hrvatske.”¹⁹

Unatoč postupnom slabljenju odjeka proslave iz 1925. godine, njezini tragovi ostali su prisutni u javnom prostoru, posebno u gradovima poput Varaždina, gdje se određeni simbolički elementi mogu pronaći i danas. Spomenička baština, povijesni zapisi te javna toponimija svjedoče o dugotrajnom utjecaju te obljetnice na oblikovanje kolektivnoga sjećanja. Osim materijalnih ostataka, historiografski radovi i medijski zapisi ukazuju na to da je ova proslava imala dugoročan učinak na percepciju nacionalnoga identiteta. S obzirom na to, obljetnica iz 1925. godine može se promatrati i u širem kontekstu nacionalnih komemoracija, čiji se kontinuitet održava i suvremenom hrvatskom društvu. Planirane aktivnosti za obilježavanje 1100. obljetnice u 2025. godini, koje uključuju znanstvene simpozije, kulturne manifestacije i obnovu povijesnih lokaliteta, svjedoče o tome kako se kolektivno sjećanje prenosi kroz generacije, prilagođavajući se novim političkim i društvenim okolnostima.

3. Grad Varaždin u osvit jubilejske obljetnice 1925. godine

U Varaždinu je proslava 1000. godišnjice Hrvatskoga Kraljevstva tijekom 1925. godine također značajan događaj toga doba. Organizaciju središnje proslave preuzelo je Društvo varaždinskih Hr-

¹⁹ Mira Kolar-Dimitrijević, „Povijest gradnje spomenika kralju Tomislavu u Zagrebu 1924. do 1947. godine“, *Povijesni prilozi* 16 (16) (1997.), 280.

vatica "Tomislav" uz podršku lokalnih članova Hrvatskog sokola. Međutim, povjesničar i gimnazijski profesor Krešimir Filić smatrao je da bi obilježavanje trebalo imati drugačiji koncept i zagovarao je organizaciju dodatnog događaja na jesen, koji bi uključivao otkrivanje spomen-ploče Vatroslavu Jagiću i otvaranje gradskoga muzeja (o. g. slavi 100. obljetnicu).²⁰ Unatoč njegovim nastojanjima odlučeno je da se Jagićeva proslava ne povezuje s ovom obljetnicom, jer je već bila svečano obilježena ranije te godine. O tome govori ponajbolji i jedini znanstveni rad ove tematike od dr. sc. Vladimira Huzjana iz 2012. godine, koji detaljno analizira Filićevu ulogu i pripreme za proslavu u gradu Varaždinu.²¹

Za dublje razumijevanje ovih zbivanja, korisno je konzultirati digitalizirana izdanja lokalnih novina *Narodno jedinstvo*²², koja pružaju opsežan prikaz planiranja i obilježavanja te manifestacije.²³ Dodatno, mjerodavne institucije poput Državnoga arhiva u Varaždinu i Gradskoga muzeja Varaždin čuvaju vrijednu arhivsku građu, uključujući dokumentaciju, fotografije, planove i zapise gradskoga poglavarstva, Hrvatskoga sokola i drugih udruženja povezanih s ovom značajnom manifestacijom. Unatoč brojnim aktivnostima društava, o kojima će biti riječi u idućoj Tablici 1., valja istaknuti, što je V. Huzjan detaljno

20 „25-a PRIJE 100 LJETA / Izložba uz 100. obljetnicu osnutka Gradskog muzeja Varaždin“, *Gradski muzej Varaždin*, (https://www.gmv.hr/hr/dogadjanja/25-a-prije-100-ljeta-_izlozba-uz-100-obljetnicu-osnutka-gradskog-muzeja-varazdin,20578.html?t=i), 29. ožujka 2025.

21 Vladimir Huzjan, „Uloga Krešimira Filića u proslavi tisuću godina postojanja Hrvatskog kraljevstva u Varaždinu 1925. godine“, *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin* 23 (2012.), 75-103.

22 *Narodno jedinstvo* nastavilo se na izlaženje istoimenih novina iz razdoblja (1921.-1923.). Izlazilo je kao list, odnosno Glasilo Hrvatske federalističke stranke. Tiskano je s datumom 21. svibnja 1925. godine te je izlazilo iz Stiflerove tiskare sve do zabrane izlaženja s nadnevkom 13. lipnja 1929. godine. U kratkom povijesnom pregledu ovoga novinskoga lista zapisano je kako se: „List isticao posebno ostrim napisima i kritikama beogradskog režima i njegovih pristaša.“; stoga je i evidentan bio čin zabrane tiskanja istoga s obzirom na tadašnji državno-politički status. Vidi više na: „Narodno jedinstvo : Glasilo Hrvatske federalističke stranke“, *FOI/Metelwin*, (<https://library.foi.hr/lib/knjiga.php?lib=1&item=N00061>), 23. veljače 2025.

23 U prilogu se nalaze kronološki poredani novinski članci iz *Narodnoga jedinstva*, a koji tematiziraju pripremanje i proslavu velike manifestacije iz 1925. godine u gradu Varaždinu: *Narodno jedinstvo*, god. IV. br. 5. od dne 18. lipnja 1925.; *Narodno jedinstvo*, god. IV. br. 6. od dne 25. lipnja 1925.; *Narodno jedinstvo*, god. IV. br. 7. od dne 2. srpnja 1925.; *Narodno jedinstvo*, god. IV. br. 8. od dne 9. srpnja 1925.; *Narodno jedinstvo*, god. IV. br. 9. od dne 16. srpnja 1925.; *Narodno jedinstvo*, god. IV. br. 10. od dne 23. srpnja 1925.; *Narodno jedinstvo*, god. IV. br. 11. od dne 30. srpnja 1925.; *Narodno jedinstvo*, god. IV. br. 12. od dne 6. kolovoza 1925.; *Narodno jedinstvo*, god. IV. br. 13. od dne 13. kolovoza 1925.; *Narodno jedinstvo*, god. IV. br. 14. od dne 20. kolovoza 1925.

pojasnio, kako su postojale određene nesuglasice među pojedincima i/ili grupama oko načina organiziranja i uključivanja aktera u slavlje 1000. obljetnice Hrvatskoga Kraljevstva u Varaždinu. O toj temi detalje donosi Huzjan u radu „Uloga Krešimira Filića u proslavi tisuću godina postojanja Hrvatskoga kraljevstva u Varaždinu 1925. godine“, stoga je jedina namjera da se ovdje tek istaknu i komparativno prikažu te određene nesuglasice. Tako je gimnazijski profesor K. Filić u vezi manifestacije kontrirao i nastojao djelovati, dok su novine prikazale sasvim suprotan aspekt nastale situacije:

Tablica 1. Usporedni prikaz proglašenja K. Filića i medijskoga natpisa iz novina o 1000. obljetnici Hrvatskoga Kraljevstva

Zapis Krešimira Filića u Spomenici i knjizi zapisnika varaždinske gimnazijske ekstenze (30. studenoga 1921. – 2. veljače 1929.)	Zapis u Narodnom jedinstvu – članak: „Ponovna“ proslava tisućgodišnjice hrv. kraljevstva. (30. srpnja 1925., broj 11., str. 3.)
„I ako je bio odaziv društvenih izaslanika vrlo lijep, nije se <u>na tom sastanku stvorio nikakav zaključak budu se neka gospoda, tejući ovu kulturnu slavu svesti na političku podlogu, umalo su onemogućili ekstenzinu izvedbu.</u> Poslije odulje prilično žestoke debate u kojoj su članovi ekstenze kol. Wissert, Filić i Krčec odlučno pobili izvode gg. Antuna Lazara i dr. Adolfa Uršića i drugih, da ekstenza smatra da je proslava 1000 godišnjice zajednička kulturna slava svijih građana ove države, a Hrvata napose, a nikako pojedinih društava.“	„Gimnazijska ekstenza u Varaždinu razaslala je pozive svim društvima, da bi se 26. o. mj. sastala u gradskoj vijećnici u svrhu dogovora za »dostojnu« proslavu tisućgodišnjice hrv. kraljevstva. Kad se je stanoviti broj društava sakupio uzeo je riječ tajnik i »referent« u ovom predmetu g. prof. Filić, koji je ocrtao program te proslave onako isto, kako smo imali prilike čitati u bljutavom Glasu Medjimurja i Zagorja. <u>Za Filića je proslava naša bila tek nepotrebna parada, pa ju je trebalo zamijeniti dostojnom proslavom pod titulom ekstenze,</u> a za volju nekih Filića i Paukovića, za koje vrlo dobro znademo, zašto bi htjeli u Varaždinu još jednu proslavu. <u>Naravno trebalo je sakriti pravu istinu, pa je uspomena pok. Jagića imala biti ona krinka pod kojom bi se izvelo ono što su gospoda demokrati i slični htjeli imati.</u> Zgodno je to bilo namješteno, jer g. prof. Filić, iznesavši od prilike program svečanosti nije ni počekaao, da se o njemu raspravlja, već odmah stavio predlog da se izabere odbor, koji će tu proslavu voditi. (...) Medjutim tu je bio prekinut, pa je g. Filić morao dozvoliti debatu o tom, da li se je u Varaždinu proslavila tisućgodišnjica ili ne. U toj debati pokazala se je osnova gospode demokrata u pravom svjetlu, koji su mislili, da će, skrivajući se za gimnazijalnom ekstenzom uspjeti da nasamare grekjanstvo. (...) <u>Ekstenza po prof. Filiću prihvatila je konačno predlog, da se Jagićeva slava ne miješa sa proslavom tisućgodišnjice,</u> jer su gospoda imali prilike kod službene proslave provesti i ovaj dio slave, već neka tu proslavu izvedu bez proslave tisućgodišnjice, koja je za Varaždin dostojno proslavljena sa građanstvom i seljaštvom dne 10. i 11. o. mj. (...)“

Izvor: Autor rada prenio je usporedne zapise iz znan. članka V. Huzjana (2012.) te članka iz novina Narodno jedinstvo, 30. srpnja 1925.

Ova dva pisana zapisa pružaju uvid u širi kontekst rasprava, već onoga doba, koje su se vodile u vezi obilježavanja 1000. obljetnice Hrvatskoga Kraljevstva u Varaždinu (i diljem Hrvatske). Slična je situacija (op. a.) vezana uz aktualno obilježavanje 1100. obljetnice, posebice u medijskom prostoru u Hrvatskoj. Dok Filićev zapis reflektira neke unutarnje nesuglasice među tadašnjim intelektualnim i kulturnim akterima, članak iz *Narodnoga jedinstva* otkriva dodatne političke aspekte i utjecaje na samu organizaciju proslave. Nepotpisani autor novinskoga članka također je aludirao na političke pritiske i pokušaje manipulacije javnim dojmom o proslavi, sugerirajući da su pojedine političke grupacije nastojale instrumentalizirati ovaj događaj za vlastite ciljeve.

Proslava obljetnice diljem Hrvatske i izvan nje dosegla je svoj vrhunac tijekom 1925. godine, nakon čega su političke okolnosti uzrokovale kontinuirane višedesetljetne promjene te prilagodbe stanovništva i državnih struktura. Kolektivno sjećanje na 1000. obljetnicu Hrvatskoga Kraljevstva među širom populacijom djelomično je izbljedjelo. Međutim, važno je istaknuti da su brojni pisani izvori, a osobito materijalni dokazi, i dalje očuvani u urbanim prostorima, uključujući nazive (ili objekte) ulica, trgova i fasada diljem Hrvatske, pa tako i grada Varaždina. Mario Jareb u svojoj knjizi (2022.) konstatira kako suvremeni prolaznici često nisu svjesni da su unutar jezgri mnogih gradova u Hrvatskoj mnoge lokacije koje su obilježene ili evociraju na spomenutu manifestaciju.²⁴ Detaljan popis takvih mjesta, uključujući i fotografsko mapiranje, sustavno je obradio i predstavio autor V. Huzjan u svom radu iz 2012. godine.²⁵

24 Mario Jareb, *Kralj Tomislav kroz tisuću godinu* (Zagreb: Despot Ininitus, Hrvatski institut za povijest i Družba „Braća Hrvatskoga Zmaja“), 177.

25 Vladimir Huzjan, „Uloga Krešimira Filića u proslavi tisuću godina postojanja Hrvatskog kraljevstva u Varaždinu 1925. godine“, *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin* 23 (2012.), 97-99.

Slika 1. Službeni proglas (925. – 1925.) u novinama *Narodno jedinstvo* o obilježavanju 1000. obljetnice Hrvatskoga Kraljevstva u Varaždinu 1925. godine²⁶

4. Naslovna stranica novina *Narodno jedinstvo* od dne 25. lipnja 1925.²⁷

Iz novinske građe varaždinskih lokalnih novina *Narodno jedinstvo* analizirali su se segmenti iz 1925. godine, kada su započele pripreme za obilježavanje 1000. obljetnice Hrvatskoga Kraljevstva u gradu Varaždinu. Fokus istraživanja usmjeren je na novinske članke koji donose informativne činjenice o organizacijskim aspektima proslave, ključnim akterima i institucijama uključenima u događanja, kao i o samom tijeku manifestacije tijekom te godine. Analizom sadržaja identificiraju se dominantni motivi, društveni kontekst i nacionalni (identitetski) diskurs koji su oblikovali obilježavanje ove važne povijesne obljetnice u lokalnoj zajednici.

26 „925.-1925.“, *Narodno jedinstvo*, (broj VIII., 9. srpnja 1925.), (<https://library.foi.hr/dbook/novine.php?B=1&item=N00061&godina=1925&broj=8&page=1&s=&upit=tisu%C4%87godin%C5%A1njice>), 31. ožujka 2025.

27 Događanja diljem zemlje organizirala su se usprkos političkim prilikama koje su i zakonski bile potvrđene (prvotno *Obznanom*, a kasnije od 2. srpnja 1921. *Zakonom o zaštiti države* u Kraljevini Jugoslaviji). To je značilo da su se narodne manifestacije s izraženim nacionalnim karakterom planirale odvijati pod okolnostima u kojima su bile ograničene temeljne slobode govora, pisanja, okupljanja. Hrvatska enciklopedija, s.v. „Zakon o zaštiti države“, (<https://www.enciklopedija.hr/clanak/zakon-o-zastiti-drzave>), 23. veljače 2025.

Tablica 2: Popis aktera, organizatora te opisa najavljenih događanja u Varaždinu za 1000. obljetnicu Hrvatskoga Kraljevstva²⁸

AKTERI I ORGANIZATORI	OPIS NAJAVLJENIH DOGAĐANJA
1. Društvo varaždinskih Hrvatica za proslavu tisućgodišnjice hrvatskoga kraljevstva – „Tomislav“ (osnovano za tu potrebu 1924.)	- Organizacija proslave tisućgodišnjice hrvatskoga kraljevstva u Varaždinu 12. srpnja 1925. - Pjesnički prikaz (nije navedena lokacija) „na Duvanjskom polju“ i to u sklopu pučke zabave za šire slojeve puka.
2. Hrvatsko Sokolstvo u Varaždinu (Hrvatski pješački sokol i Hrvatski konjanički sokol)	- Prvi javni nastup domaćeg hrvatskog konjaništva Sokola te posveta njihovog novoga barjaka u sklopu proslave narodne slave.
3. Družba „Braća Hrvatskoga Zmaja“	- Otkrivanje spomen-ploče na kući u Gajevoj ulici u kojoj je umro pjesnik Vladislav Vežić (1825. – 1894.)
4. Povjesničar dr. Rudolf Horvat	- Svečana matineja u gradskom kazalištu. - Govor dr. Rudolfa Horvata o značenju „ove slave“ te povijesti borbe Hrvata od Tomislava do danas.
5. Župna crkva sv. Nikole i apostolski protonotar Matija Proštenik	- Večernja procesija sredinom grada Varaždina, služena pontifikalna sveta misa – svečana večernjica, davanje papinskoga blagoslova.

Izvor: Izradio autor rada na osnovnu članka iz Narodnoga jedinstva, broj VI., 25. lipnja 1925.

Organizaciju 1000. obljetnice (proslave) Hrvatskoga Kraljevstva u gradu Varaždinu preuzelo je, kako je vidljivo u priloženoj tablici, nekoliko ključnih institucija i pojedinaca, od kulturnih do crkvenih predstavnika.²⁹ Društvo varaždinskih Hrvatica za proslavu tisućgodišnjice hrvatskoga kraljevstva – „Tomislav“, osnovano je za ovu prigodu, a ukazuje na snažnu nacionalnu svijest i želju za očuvanjem povijesnoga identiteta Hrvata. Također, prisutnost Hrvatskoga sokolstva, ali i inicijatora, koji su se pripremali nekoliko go-

²⁸ „Proslava tisućgodišnjice hrv. kraljevstva u Varaždinu.“; Crkvena proslava tisućgodišnjice kraljevstva hrvatskoga.“, *Narodno jedinstvo* (broj VI., 25. lipnja 1925., str. 1), (<https://library.foi.hr/dbbook/novine.php?C=61&godina=1925&broj=000006&page=001&upit=Tomislav>), 23. veljače 2025.

²⁹ Za detaljniji popis nabrojanih aktera pogledati u rad: Vladimir Huzjan, „Uloga Krešimira Filića u proslavi tisuću godina postojanja Hrvatskog kraljevstva u Varaždinu 1925. godine“, *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin* 23 (2012.), 100-102.

dina unaprijed, Družbe „Braća Hrvatskoga Zmaja“ te povjesničara dr. Rudolfa Horvata, jednoga od najvažnijih hrvatskih povjesničara toga vremena, potvrđuje da je proslava imala općedruštveni i obrazovni karakter. Ova manifestacija nije bila samo nacionalno važna, već je imala i snažan utjecaj na lokalnu zajednicu Varaždina, što se može vidjeti iz ovoga proglašenja:

„Gradjani! Pripomognite na svakom koraku priredjivače ove velike narodne slave. Otvorajte svoje domove za goste, koji će doći da svojom prisutnošću i radom uveličaju ovaj čin. Spremajte se, da onog dana Varaždin dobije novo ruho, ruho svečano, jer slavimo tisuću godina naše prošlosti.“

(nepotpisani autor članka)³⁰

Grad je bio središte okupljanja, a svečane procesije, kazališne matineje i vjerske ceremonije pridonijele su jačanju lokalne kulturne scene toga vremena. Planirana događanja, poput pješačkih i sokolskih nastupa, prigodnih slavljeničkih govora i svečanih procesija, bila su usmjerena na promicanje nacionalnoga ponosa i kolektivnoga sjećanja na povijest hrvatske državnosti. Uz to, vjerska dimenzija proslave, predvođena župnikom Matijom Proštenikom, pokazuje važnost i uključenost Katoličke crkve u Hrvata oko očuvanja povijesnoga naslijeđa i duhovnoga identiteta hrvatskoga naroda. To je vidljivo i iz završnog komentara u članku „Crkvena proslava tisućgodišnjice kraljevstva hrvatskoga.“:

„Ne mogu propustiti da ovom zgodom ne rečem. »Braćo Varaždinci«, a i vi braćo seljaci iz bliza i daleka, bez razlike spola, staliža i dobe, pohrlite 12. srpnja u naš grad na svjetovnu proslavu naše 1000-godišnjice, na uspomenu davnoga krunisanja prvoga našega kralja Tomislava, koji nas je uveo u kolo kulturnih naroda, a našu državu učinio velevlašću, jer za njega i njegovih slavni nasljednika – narodnih kraljeva – bila je moćna na kopnu i moru (...).“

Učesnik crkvene proslave.³¹

30 „Proslava tisućgodišnjice hrv. kraljevstva u Varaždinu“, *Narodno jedinstvo*, (broj VI., 25. lipnja 1925.), 1. ožujka 2025., (<https://library.foi.hr/dbook/novine.php?B=1&C=61&godina=1925&broj=000006&E=>), 23. veljače 2025.

31 Učesnik crkvene proslave, „Crkvena proslava tisućgodišnjice kraljevstva hrvatskoga.“, *Narod-*

Ovaj svojevrsni poziv neznanoga učesnika na proslavu implicitno djeluje kao podsjetnik na hrvatsku povijesnu autonomiju, u trenutku kada su hrvatske političke aspiracije u Kraljevini SHS bile ograničene. Autor svojim komentarom indikativno naglašava povijesni kontinuitet i moć hrvatske države u prošlosti, a može se i protumačiti kao politička izjava u širem društveno-političkom okviru međuratnog razdoblja, kakvima su obilovali članci (obične vijesti, reakcije ili pak komentari čitateljstva) u *Narodnom jedinstvu*.

5. Naslovna stranica novina *Narodno jedinstvo* od dne 9. srpnja 1925.

Vrlo je znakovit *Proglas (925. – 1925.)* iz broja VIII. ovih novina od 9. srpnja 1925. godine kojim se čitateljstvu želi približiti nadolazeće slavlje. Tekst je pisan u vremenu kada su hrvatski nacionalni identitet i autonomne političke težnje bili suočeni s izazovima unutar Kraljevine SHS. Kroz naglašavanje povijesne slave, proglas je mogao poslužiti ne samo kao poziv na proslavu, već i kao jasna politička poruka u tabeli, očuvanja nacionalnoga identiteta. U tekstu proglašenja evocira se povijesni sentiment korištenjem fraza: „Ujediniše se Hrvati u jednu državu“, „Hrvatski je narod ustrajao, ostao u cjelini svojoj jedan“ ili pak „hrvatski narod nije se dao nikada i ni po komu podjarmiti“, a sve pod zadaćom jačanja nacionalnoga duha.³² Tekst djeluje mobilizacijski, pozivajući sve društvene slojeve na sudjelovanje u obilježavanju obljetnice:

„Hrvatski narod, slavno predzidje kršćanstva i kulture, branič pravde i istine, pošten u poštivanju tudjega ali i gord u čuvanju svoga, slavi danas tisućgodišnjicu

no *jedinstvo*, (broj VI., 25. lipnja 1925.), (<https://library.foi.hr/dbook/novine.php?B=1&C=61&godina=1925&broj=000006&E=>), 31. ožujka 2025.

32 „925.-1925.“, *Narodno jedinstvo*, (broj VIII., 9. srpnja 1925.), (<https://library.foi.hr/dbook/novine.php?B=1&item=N00061&godina=1925&broj=8&page=1&s=&upit=tisu%C4%87godisnjicu>), 22. veljače 2025.

svoje državnosti, svjestan – da se kroz cijelu prošlost svoju nema ničega stiditi; svjestan položaja, koji mu pripada u kulturnom svijetu; svjestan svoje sadašnjosti a i svoje budućnosti. (...) Naši su djedovi pjevali: „Još Hrvatska nij’ propala - - -“, a mi nastojmo, da će još mnoga naša pokoljenja moći pjevati: „- - - i **neće nikada propasti!**“ Budimo Hrvati, dostojni sinci lijepe naše domovine i dostojni nasljednici slave, što nam ju namriješe predji naši!

ŽIVJELA HRVATSKA!

(nepotpisani autor članka)³³

Naglašava se kontinuitet hrvatske povijesti i državnosti unatoč političkim previranjima u tadašnjoj monarhističkoj Jugoslaviji. Izraz „Živjela Hrvatska!“ na kraju proglašenja jasno signalizira nacionalnu svijest i težnju za reafirmacijom hrvatskoga suvereniteta. Na taj se način naglašava povijesni kontinuitet hrvatske državnosti, pri čemu prošlost služi kao temelj za afirmaciju tadašnjih političkih stavova. Osim planova i aktera koji su bili zaduženi za planiranje ove proslave, valja istaknuti i ukratko pojasniti hodogram aktivnosti (prikaz same manifestacije).

U istome broju izašao je članak u kojemu je zapisan plan o preliminarnom rasporedu (dan prije same generalne pripreme) pod naslovom „Raspored proslave 1000-godišnjice u Varaždinu dne 11. i 12. srpnja 1925.“. O istome će više biti kazano u *Prilogu 3*. Konačno, koliki je obuhvat pripremanje ove manifestacije imalo (i za udruženja i građane grada) govori i zajednički proglas Varaždinskih Hrvatica, Hrvatskoga Sokola i Hrvatskoga konjaničkoga Sokola u kojemu su pozvali Varaždinke i Varaždince da u danima proslave 11. i 12. srpnja „okite već u predvečerje ove slave, t.j. u subotu dne 11. o mj., svoje kuće zelenilom, razvijete svoje barjake po kućama.“³⁴

³³ Isto.

³⁴ Varaždinske Hrvatice, Hrvatski Sokol, Hrvatski konjan. Sokol, „Gradjani, Hrvati, Varaždinci!“, *Narodno jedinstvo*, (broj VIII., 9. srpnja 1925.), (<https://library.foi.hr/dbook/novine.php?B=1&C=61&godina=1925&broj=000008&E=>), 31. ožujka 2025.

6. Zbir novinskih članaka iz *Narodnog jedinstva* od dne 16. i 23. srpnja 1925.

Za potrebe rekonstrukcije plana (pripreme i provedbe) ove narodne manifestacije za Varaždinke i Varaždince najbolje je poslušiti se sa spomenuta dva broja Narodnoga jedinstva u kojima se uz pomoć više članaka stvara cjelovita priča, a ona govori i o samome opsegu, trudu i sveobuhvatnosti organizacije za 1000. obljetnice Hrvatskoga Kraljevstva.

Tablica 3: Prikaz proslave 1000-godišnjice hrvatske državnosti u Varaždinu od 10. do 12. srpnja 1925. godine³⁵

DANI PROSLAVE	OPIS DOGAĐANJA U VARAŽDINU
10. srpanj 1925. (petak)	<u>PRIPREMA ZA SLAVLJE</u> - Kićenje domova, gradskih ulica (npr. niz zastavica zataknutih na kućama po Zagrebačkoj cesti; izloženo cvijeće i zelenilo po kućama u Spinčićevoj ulici); ukrašavanje kuća velikodostojnika (npr. kuća Erhatić, tvrtka Paar).
11. srpanj 1925. (subota)	<u>PRVI DAN SLAVLJA</u> - Svečana povorka rodoljubnih društava (Hrvatski Sokol, Družba „Braća Hrvatskoga Zmaja“, Matica hrvatska...) okupila se pred stanom predsjednice društva varaždinskih Hrvatica - „Tomislav“ : održani svečani govori. - Svečana povorka krenula kroz središte grada prema željezničkom kolodvoru dočekati brojne goste uzvanike; povratak u Vatrogasni dom o. 23.00 sata.
12. srpanj 1925. (nedjelja)	<u>DRUGI DAN SLAVLJA</u> - U Varaždinu se okupilo brojno građanstvo, seljaci, razna društva. - Svečana povorka i okupljeno mnoštvo puka prodefilirali su ulicama grada, pozdravni i svečani govori na trgu Slobode. - Održana je glavna skupština hrvatske sokolske župe Dra. Pere Magdića u Varaždinu – prihvaćena pravila i starješinstvo i ostale funkcije te nove je dati poticaj za osnivanje novih hrv. sokolskih društava.

35 „Proslava 1000-godišnjice hrvatske državnosti.“; „Hrvatsko Sokolstvo.“; „Braća hrvatskog Zmaja.“, *Narodno jedinstvo* (broj IX., 16. srpnja 1925., str. 1-2), (<https://library.foi.hr/dbook/novine.php?B=1&C=61&godina=1925&broj=000009&E=>), 31. ožujka 2025.

- Družba „Braća Hrvatskog zmaja“ postavila je spomen-ploču hrvatskom pjesniku Vladislavu Vežiću u Gajevoj ulici kbr. 18.
- Sveta misa za sve prisutne na vježbalištu u Spinčićevoj ulici, posveta narodnoga konjičkoga sokolaškoga barjaka.
- Pučko predavanje povjesničara dr. Rudolfa Horvata o povijesti hrvatskoga naroda.
- Održana javna vježba konjičkih i pješačkih Hrvatskih Sokolova i Sokolica na igralištu VŠK-e u Spinčićevoj ulici.
- Pučka zabava za sve okupljene u vatrogasnom domu; Varaždinske Hrvatice prikazale su pjesnički program i predstavu „Duvanjsko polje“.

Izvor: izradio autor na osnovu članka iz Narodnoga jedinstva, brojevi IX., X, 16. i 23. srpnja 1925.

Proslava 1000. obljetnice Hrvatskoga Kraljevstva u gradu Varaždinu, održana je od 10. do 12. srpnja 1925. godine, a predstavljala je važan kulturno-povijesni događaj u tadašnjem društvenom životu grada. Manifestacija je bila obilježena nizom svečanosti koje su, osim odavanja počasti hrvatskoj povijesti, imala je i naglašenu nacionalnu i političku dimenziju. Pripreme za proslavu započele su već 10. srpnja, kada su gradske ulice i domovi građana bili svečano ukrašeni zastavama, cvijećem i zelenilom. Posebnu pažnju privuklo je ukrašavanje reprezentativnih objekata, poput kuća varaždinskih veleposjednika i istaknutih građana.³⁶

Središnji događaji započeli su 11. srpnja, kada su se pred sjedištem društva varaždinskih Hrvatica „Tomislav“ okupila domoljubna društva poput Hrvatskoga Sokola, Družbe „Braća Hrvatskoga Zmaja“ i Matice hrvatske. Nakon svečanoga govora povorka je krenula ulicama grada, zaustavivši se na željezničkom kolodvoru, gdje su dočekani uzvanici. Vrhunac prvoga dana bilo je okupljanje u vatrogasnom domu koju je trajalo do kasno u noć. Drugi dan, 12. srpnja, okupio se još veći broj građana, seljaka i predstavnika raznih društava. Sveuči-

³⁶ Vidi više u: Vladimir Huzjan, „Uloga Krešimira Filića u proslavi tisuću godina postojanja Hrvatskog kraljevstva u Varaždinu 1925. godine“, *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin* 23 (2012.).

lišni profesor Dr. Pere Magdić predvodio je glavnu skupštinu Hrvatske sokolske Župe, gdje su usvojena nova pravila i donesen poticaj za osnivanje novih podružnica. Istoga dana Družba „Braća Hrvatskoga Zmaja“ postavila je spomen-ploču hrvatskom pjesniku Vladislavu Veziću, dok su se u Spinčićevoj ulici održale sveta misa i posveta narodnoga konjičkoga sokolskoga barjaka. Konačni dan proslave u Varaždinu obilježilo je, među ostalima, pučko predavanje povjesničara dr. Rudolfa Horvata o hrvatskoj povijesti te javna vježba Hrvatskoga Sokola na igralištu VSK-a. Manifestacija je zaključena narodnim veseljem u vatrogasnom domu, gdje su varaždinske pjevačke skupine izvele pjesnički i dramski program, uključujući predstavu „Duvanjsko polje“. Konačan dojam o proslavi zapisan je u članku „Proslava 1000-godišnjice hrvatske državnosti (Svršetak)“:

„Cijela je proslava prošla bez ikakvih upadica dostojno, mirno i zaista veličanstveno, jer je sudjelovalo toliko naroda i to sudjelovao tako dostojanstveno i ozbiljno, a opet se toliko oduševljenja i radosti, da se niti najstariji građani grada Varaždina ne sjećaju slično uspjele slave.“³⁷

Ova je proslava pokazala osjećaj nacionalnoga identiteta među Varaždincima i služila kao potvrda njihove odanosti ideji hrvatske državnosti. Osim kulturnoga i povijesnoga značaja, obilježavanje obljetnice u Varaždinu odražavalo je šire političke tendencije tadašnjega hrvatskoga društva unutar Kraljevine SHS.

7. Članak „Za mogilu hrv. Sokolstva.“ u Narodnom jedinstvu od dne 6. kolovoza 1925.“³⁸

Konačno, članak autora T. Zgrebeća zaključuje pregled prigodnih obilježavanja i proslava u Varaždinu tijekom 1925. godine, usmjeravajući pažnju na doprinos varaždinskih Sokola izgradnji

37 „Proslava 1000-godišnjice hrvatske državnosti (Svršetak)“, *Narodno jedinstvo*, (broj X., 23. srpnja 1925.), (<https://library.foi.hr/dbook/novine.php?B=1&C=61&godina=1925&broj=000010&E=>), 1. travnja 2025.

38 T. Zgrebec, „Za mogilu hrv. Sokolstva.“, *Narodno jedinstvo* (broj XII, 6. kolovoza 1925., str. 3-4.), (<https://library.foi.hr/dbook/novine.php?B=1&C=61&godina=1925&broj=000012&E=>), 1. travnja 2025.

mogile Hrvatskoga Sokolstva u Zagreb, u projektu podignuća iste u sklopu III. hrvatskoga svesokolskoga sleta u park-šumi Maksimiru. Auto ističe da je za izgradnju spomen-humka, danas prepoznatljivog po kipu sokola raširenih krila, korištena zemlja s povijesno značajnih lokaliteta u Varaždinu. Zgrebec detaljno opisuje podrijetlo te zemlje naglašavajući strateški i simbolički značaj odabranih lokacija za nacionalnu povijest i identitet.

Analizirajući povijesnu baštinu Varaždina, članak nabroja devet ključnih točaka koje potvrđuju značaj grada i njegove okoliše u političkim, vojno-strateškim i kulturnim zbivanjima sjeverne Hrvatske. Među tim lokalitetima ističe se i područje zapadne kule Staroga grada, gdje je 1527. godine teško ranjen Krsto I. Frankopan Brinjski, što je bila prekretnica u sukobu između Ivana Zapolje i cara Ferdinanda I. Ovi lokaliteti ne svjedoče samo o povijesnim vojnim sukobima, već i o širem procesu oblikovanja hrvatskoga identiteta kroz obrazovanje, književnost i znanstvenu djelatnost.³⁹ Tako je u ispjevanoj pjesmi u članku i spomenut jedan fragment lokalnoga identiteta grada Varaždina:

Varaždinskom Hrvatskom „Sokolu“

*„Ustajte braćo sokoli sivi
Glas Hrvatske zove vas majčice,
Na junačke noge hrabro ko divi
Mlade će s' Vatna Sokolice.*

*K' starom gradu idite tamo
Tisuć ljeta gdje čuči i driemlje,
Pet kila svaki uzmite samo
Is pod bedema njegovih zemlje.*

³⁹ Isto.

*Zemljica neka ne bude vam teška
U Zagreb poneste ju sobom,
S' njom će se pokrit nekoja reška
Mogile, što Sokoli rade je slogom.*

*Složna braća sokoli mladi
Zemljicu nose ko mravi jaja,
U budućnosti boljoj i nadi
Muka im ne će ostat bez sjaja.*

*Mogilu krsna u Maksimiru bude
Uspomena vječna na diku i slavu,
Hrvatskom krvi natopljene grude
Kralju svom prvom : Tomislavu!⁴⁰*

8. Zaključak

Naglasak ovoga rada stavljen je na istraživanje i ponovno otkrivanje procesa – od same inicijalne ideje, preko planiranja do provedbe – jedne od značajnih narodnih manifestacija u hrvatskoj povijesti, obilježavanja 1000. obljetnice Hrvatskoga Kraljevstva; kako na nacionalnoj razini, tako i na onoj lokalnoj. Analiza ove povijesne epizode nije samo doprinos razumijevanju prošlih događaja, već i kontekstualizacija pripreme za aktualnu 1100. obljetnicu Hrvatskoga Kraljevstva tijekom 2025. godine. Ova nova obljetnica, poput one iz 1925. godine, ima značajnu političku i kulturnu dimenziju, jer simbolizira kontinuitet nacionalnoga identiteta, kolektivno zajedništvo te kulturno-povijesni doprinos koji će svakako biti predmetom rasprava i nekih daljnjih istraživanja u nadolazećim desetljećima.

⁴⁰ Ova je sokolska mogula završena tek 1996. godine, a taj podatak prenosi Vladimir Huzjan u svojem radu: Vladimir Huzjan, „Uloga Krešimira Filića u proslavi tisuću godina postojanja Hrvatskog kraljevstva u Varaždinu 1925. godine“, *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin* 23 (2012.), 75.

Ključno pitanje koje se postavlja, kako danas, tako i 1925. godine jest: „Jesu li ostali vidljivi tragovi ovoga jubileja u Varaždinu sve do danas?“ Kako bi se odgovorilo na to pitanje, provedena je analiza povijesnih izvora, pri čemu su korišteni relevantni članci iz varaždinskih novina *Narodno jedinstvo*, objavljeni tijekom nekoliko mjeseci 1925. godine. I kroz pisani trag, ali i onaj materijalan, može se potvrdno odgovoriti na ovo pitanje o prošlosti Varaždina iz spomenute godine; a što je primjerice autor V. Huzjan u svome radu (2012.) ponajbolje dokazao foto-dokumentacijom preostalih „tragova“. Za aktualni trenutak treba još pričekati i možda krajem 2025. ili čak 2026. godine rezimirati doprinos današnjih aktera u 1100. obljetnici Hrvatskoga Kraljevstva. Usporedbom tadašnjih i suvremenih praksi obilježavanja nacionalnih jubileja, ovaj rad pridonosi razumijevanju dinamike kulturnoga sjećanja (spuštenoga na lokalnu razinu) te važnosti očuvanja i reinterpetacije nacionalne, ali i zavičajne povijesti u javnom diskursu.

Upravo u tom „svjetlu“ varaždinska je proslava 1925. godine u punoj mjeri opravdala pridjev *gloriosum*. Lokalni je tisak, naime, sustavno zabilježio elemente „slavnoga spomena“, svečane bogoslužne čine (mise i *Te Deum*), reprezentativne građanske i sokolske povorke, školske priredbe i akademije te vizualnu retoriku grada – zastave, grbove, girlande i prigodne dekoracije na pročeljima palača. Uz kronike događaja objavljavani su programski rasporedi, govornički sažetci, popisi odbora i darovatelja te fotografski prikazi povorki i ukrasa; sve to stvara gustu mrežu svjedočanstava koja proslavu ne prikazuju tek kao neki „događaj dana“, nego kao namjerno oblikovan čin javnoga sjećanja. U tekstovima se, u skladu s prigodničarskim tekstovima toga vremena, naglašavaju „slavno naslijeđe“, „tisućgodišnja državnost“, „učvršćenje hrvatskoga imena“ i jedinstvo građana – semantički okvir kojim se pridjev *gloriosum* pretvara iz retoričke figure u opis stvarno doživljene svečane

obljetnice. Na to se nadovezuju i materijalni tragovi koje je moguće locirati i danas pa se može zaključiti da je varaždinska proslava ostavila prepoznatljiv i višeslojan zapis – i u novinama i kolektivnom sjećanju. Po tome mjerilu treba promatrati i današnje obilježavanje 1100. obljetnice Hrvatskoga Kraljevstva – kao priliku da se s poštovanjem prema naslijeđu, ali i sa sviješću o odgovornosti pred budućim naraštajima, ponovno potvrdi kontinuitet hrvatske povijesne svijesti u javnom prostoru grada Varaždina.

Bibliografija:

Web stranice:

„25-a PRIJE 100 LJETA / Izložba uz 100. obljetnicu osnutka Gradskog muzeja Varaždin“, *Gradski muzej Varaždin*, 29. ožujka 2025, (https://www.gmv.hr/hr/dogadjanja/25-a-prije-100-ljeta-_izlozba-uz-100-obljetnicu-osnutka-gradskog-muzeja-varazdin,20578.html?t=i).

“Hrvatski sabor 2025. godinu proglasio »Godinom obilježavanja 1100. obljetnice Hrvatskoga Kraljevstva«”, *Historiografija.hr*, pristupljeno 26. veljače 2025, (<https://historiografija.hr/?p=40172>).

“Na kršćanskim temeljima, u zajedništvu crkve hodočasnici nade”, *Hrvatska biskupska konferencija*, pristupljeno 26. veljače 2025, (<https://dok.hbk.hr/wp-content/uploads/2024/11/Pastirsko-pismo.pdf>).

“Odluka o proglašenju 2025. godine »Godinom obilježavanja 1100. obljetnice hrvatskoga kraljevstva«, *Narodne novine* 32/2024, 26. veljače 2025, (https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2024_03_32_484.html).

“Proslava tisućite godišnjice Hrvatskog kraljevstva”, *Spomenik kralja Tomislava u Zagrebu – HAZU*, 26. veljače 2025, (<https://kraljtomislav.hazu.hr/04---proslava-tisuite-godinjice-hrvatskog-kraljevstva/>).

“Tomislav”, *Hrvatska enciklopedija*, pristupljeno 26. veljače 2025, (<https://www.enciklopedija.hr/clanak/tomislav>).

“Vlada Republike Hrvatske najavljuje »Godinu obilježavanja 1100. obljetnice Hrvatskoga Kraljevstva«, *Vijesti – Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske*, pristupljeno 26. veljače 2025, (<https://min-kulture.gov.hr/vijesti-8/vlada-republike-hrvatske-najavljuje-godinu-obiljezavanja-1100-obljetnice-hrvatskoga-kraljevstva/27086>).

Zakon o zaštiti države, *Hrvatska enciklopedija*, pristupljeno 26. veljače 2025, (<https://www.enciklopedija.hr/clanak/zakon-o-zastiti-drzave>).

1100. obljetnica Hrvatskoga Kraljevstva, *Družba “Braća Hrvatskoga Zmaja”*, pristupljeno 26. veljače 2025, (<https://dbhz.hr/1100-hk/>).

Novinski izvori

Narodno jedinstvo : Glasilo Hrvatske federalističke stranke, god. IV. br. 6. od 25. lipnja 1925.

Narodno jedinstvo : Glasilo Hrvatske federalističke stranke, god. IV. br. 8. od 9. srpnja 1925.

Narodno jedinstvo : Glasilo Hrvatske federalističke stranke, god. IV. br. 9. od 16. srpnja 1925.

Narodno jedinstvo : Glasilo Hrvatske federalističke stranke, god. IV. br. 10. od 23. srpnja 1925.

Narodno jedinstvo : Glasilo Hrvatske federalističke stranke, god. IV. br. 12. od 6. kolovoza 1925.

Literatura

Huzjan, Vladimir, “Uloga Krešimira Filića u proslavi tisuću godina postojanja Hrvatskog kraljevstva u Varaždinu 1925. godine”, *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, vol 23, 2012., 75-103.

Jareb, Mario, *Kralj Tomislav kroz tisuć godina*, Zagreb: Despot Infinitus, Hrvatski institut za povijest i Družba “Braća Hrvatskoga Zmaja”, 2017.

Kolar-Dimitrijević, Mira, “Povijest gradnje spomenika kralju Tomislavu u Zagrebu 1924. do 1947. godine”, *Povijesni prilozi*, vol 16, 1997., 243-307.

»*IN MEMORIAM GLORIOSI REGNI CROATIAE*«
OR WHAT WAS WRITTEN IN THE VARAŽDIN
NEWSPAPERS ABOUT THE CELEBRATION
OF THE 100TH ANNIVERSARY OF THE
CROATIAN KINGDOM?

Abstract

This paper sheds light on the cultural and social impact, as well as the contemporary press coverage, of the grand celebration organized for the Croatian people in 1925 – the commemoration of the 1000th anniversary of the Croatian Kingdom. In this paper, using the example of an urban environment such as Varaždin, the atmosphere of the celebration of a significant anniversary for the national history and identity of the Croatian people will be explored, through the analysis of newspaper articles from that time. The study will examine which events were organized on this occasion and whether any traces of this jubilee remain visible in Varaždin to this day. The answers to these questions are particularly significant in the context of the ongoing commemoration of the 1100th anniversary of the Croatian Kingdom in 2025.

Keywords: *local history, City of Varaždin, national anniversaries, Croatian Kingdom, cultural heritage*